

78449477

S111

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

784.49477

S111



The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JUL 15 1988

NOTICE

Return or renew all Library Materials!

The late fee for each Lost Book is \$50.00



UI
AT



ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА.

Ч. 2.

ІСТОРИЧНІ ПІСНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДА.

Впорядкував

МИРОСЛАВ СІЧИНСЬКИЙ.

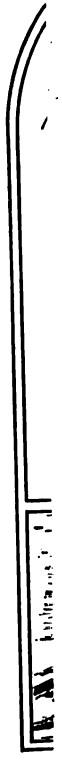
Ціна 8 сот.

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
URBANA - CHAMPAIGN

ЛЬВІВ, 1908.

Накладом української академічної молодіжи.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.



784.49477
Si li

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

А ми-ж тую червону калину підніmemo,
А ми-ж свою славу Україну
Гей, гей, розвеселимо!...

Отсих кільканадцять історичних пісень з козацьких часів се частина давного і найкрасшого духового майна українського народа. Не зложили їх книжні поети, — їх зложив сам народ. А співали їх наші люди цілі століття — на Чорному Морі, на турецьких кораблях-галерах, де сиділи окровавлені, обнажені, у три ряди посажені — і в підземних тюрмах-темницях при брязкоті ланцухів-кайданів. Ті наші стародавні народні пісні лунали з шумом вітру серед безмежних степів українських на самотних могилах, греміли з тупотом походу козацьких полків на дорогах в Польщу ведучих. Чути їх було на наших вольнім Запорожю, на сонцем залитих, Дніпровимм філями облитих островах козацької Січи. І в битвах бучних і в побідах гучних, в неволі і на волі — всюди ішли за нашим народом сі пісні.

І дійшли до наших часів, — по великих нещастях і лихоліттях, які пережила Вкраїна, — дійшли як птиці з поломаними крилами, часом затемнені, неясні, неповні. Та все таки бе від них велика любов до нашої Вітчини, до нашої тяжкої та величної бувальщини, до волі. І є в них кровю обкипілий протест против татарської неволі, польської кормиги, московського гнету та лукавства,

Тепер призабули ся ті пісні між нашим народом,
забули ся і преславні змаганя прадідів наших.

Гей, у лузі червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...

Пускаємо знов давні пісні між народ. Нехай
наші люди читають їх, нехай згадують давню
славу, — нехай піднімуть на ново боротьбу за
Україну!

А ми-ж тую червону калину піднімемо,
А ми-ж свою славу Україну
Гей, гей, розвеселимо!..

Татари і Турки.

І. Татарські напади.

1.

Зажурилась Україна, що нігде прожити,
Гей, вигоптала орда кіньми маленькії діти.
Ой, маленьких вигоптала, великих забрала.
Назад руки постягала, під хана погнала.

2.

За річкою, огні горять,
Там Татари полон ділять.
Село наше запалили
І богатство розграбили,
Стару неньку зарубали,
А миленьку в полон взяли,
А в долині бубни гудуть
Бо на заріз людий ведуть:
Коло шні аркан веть ся,
А по ногах лавцух беть ся, —
А я бідний з діточками
Піду лісом стежечками.

3.

Коли Турки воювали,
Білу челядь забірали:
І в нашої попадоньки
Взяли вони три дівоньки.

Одну взяли попри коні,
Попри коні на ремені;
Другу взяли попри возі,
Попри возі на мотузі;
Третю взяли в чорні мажі...
Що і взяли попри коні,
Попри коні на ремені,
Тота плаче: „Ой, Боже мій!
Косо моя жовтенькая!
Не мати тя розчісує,
Візник бичем розтріпує!“
Що і взяли попри возі,
Попри возі на мотузі,
Тота кричить:
„Ой, Боже мій! Ніжки мої,
Ніжки мої біленькі!
Не мати вас умиває,
Пісок пальці розідає,
Кровця пучки заливає!“
Що і взяли в чорні мажі,
Тота плаче, тота кричить:
„Ой, Боже мій! Очка мої,
Очка мої чорненькі!
Тільки краю проходили,
А білий сьвіт не виділи!“

4.

Ой, у полі береза стояла,
На березі зозуля кувала,
Питала ся зозуля берези:
— „Чом береза біла, не зелена?“
— „Як я маю зеленою бути?“
Підомною стояли Татари,
Шабельками гиля обтинали,
Ясненькії огні розкладали
Копитами землю їрасували,
З під коріня води добували,
Вороного коня напували...“

II. Турецька неволя.

Ой, на Чорному Морю,
На білому каменю,
Не ясний сокіл квилить проквильє,
Як син до батька, до матери з тяжкої неволі
В городи християнські поклон посилав,
Сокола ясеннього рідним братом називає:
„Соколе ясний,
Брате мій рідний!
Ти високо літаєш, ти далеко буваєш...
Чому у мого батька, — у матери ніколи в гостях
Полинь ти, соколе ясний, [не буваєш?
Брате мій рідний,
У городи українські,
Сядь-пади,
У мого батька й матери перед ворітьми,
Жалібненько проквили,
Об моїй пригоді козацькій припом'яни,
Ще мійому батьку й матери більшого жалю завдаї.
Нехай батько й матуся
Мою пригоду козацькою знають,
Статки, маєтки збувають, скарби збирають,
Головоньку козацькою з тяжкої неволі визволяють!
Бо як стане Чорне Море согравати,
То не знати ме отець, ані мати
У котрій каторзі шукати,
Чи у пристани козловській,
Чи в городі Цариграді на базарі.
Будуть нас Турки-яничари набігати,
За Червоне Море в арабську землю продавати,
Будуть за нас срібло-злото не лічачи,
Сукна дорогі поставами, не мірячи, за нас брати!“
То брат товариш тє зачував,
До брата товариша промовляє:
„Товаришу, брате мій рідний!
Та не треба нам в городи українські поклону по-
[силати.
Свому батьку й матці більшого жалю завдавати.
Бо хоть наш батько й мати будуть добре дбати,

Ґрунти, великі маєтки збувати,
Скарби збирати, —
Та не знати муть, де в якій тяжкій неволи ту-
[рецькій синів своїх шукати:

Що суди ніхто не заходжає,
І люд хрещений не заїздає,
Тільки соколи ясенські літають,
На темниці сідають,
Жалібно квілять-проквіляють.
Нас всіх бідних невольників у тяжкій неволи ту-
Добрим здоров'ям навіщають*. [рецькій—

Баша турецькій, бусурманській,
Недовірок християнській,
По ринку він походжає
Він сам добре теє зачуває.
На слуги свої, на Турки-яничари зо зла гукає:
„Кажу я вам, Турки-яничари, добре ви дбайте!
Із ряду до ряду заходяйте,
По три пучки тернини і червоної таволги*) наби-

[бирайте,
Бідного невольника по тричі в однім місци за-
Тоді слуги, слуги, Турки-яничари. [тинайте!“
Добре дбали,

Із ряду до ряду заходжали,
По три пучки тернини і червоної таволги у руки
[набирали,

По тричі в однім місци бідного невольника за-
[тинали,

Тіло біле козацьке, молодецьке коло жовтої кости
[оббивали,

Кров християнську неповинно проливали.
Стали бідні невольники на собі кров добачати,
Стали землю турецьку, віру бусурманську
Клясти-проклинати:

„Ти земле турецька, віро бусурманська,
Ти розлуко християнська!
Не одного ти розлучила мужа з женою,
Брата з сестрою,

*) лози.

Діток маленьких з отцем і маткою!
Визволь, Господи, всіх бідних невольників
З тяжкої неволі турецької,
З каторги бусурманської,
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселій,
Між мир хрещений!

III. Мати виряджає сина в поход на Татар.

Ой, по горах сніги лежать,
По долинах води стоять,
А по шляхах маки цвітуть;
Тож не маки червоненькі,
То козаки молоденькі,
Битим шляхом у Крим ідуть...
Гомін, гомін по діброві,
Туман поле покриває,
Мати сина прикликає.
— „Вернись, сину до домошкю.
Змию тобі головоньку.“
— „Ізмиїт, мамо, сама собі,
Або моїй рідній сестрі,
Мене змиють дрібні дощі,
А розчешуть густі терни,
А висушить ясне сонце,
А розкуйдить буїний вітер!“
— „Вернись, синку, до домошкю..
Постелю ти постелоньку.“
— „Стели, мати, сама собі,
Або моїй рідній сестрі;
Я постелю сірачину,
А в головах кулачину,
А вкрию ся калиновим листом
Та не розстану ся з товариством..
Доведеть ся, мамо,
В степу ночувати,
Чорненькими кучерами
Степи устеляти,

Своїм білим тілом
Орлів годувати;
Червоною кровю
Річки напувати,
А жовтою костю,
Мости вимошати!“
Пішов козак, — співаючи,
Стара мати, — ридаючи.

IV. Поворот з походу.

„Ой, панове молодці, відкіль ідете?
Та з якої стороночки, та що везете?“
— „Ой, пане гетьмане! Були в бісурмана,
Багацько в чортяги всякого надбаня!“ —
„А щож ви панове, що ви там чували,
Що ви там видали, та чого набрали?“
— „Взяли по три смухи з барана,
Четверту маленьку з самого бусурмана!“

Боротьба з Польщею.

V. Перші повстання.

1.

Ой, то Ляхи — вражі сини,
Вкраїну зрубали,
Течуть річки кєрвавїї
Темними лугами.
Ступай коню підомною
Широко ногами,
Ідуть Ляхи — вражі сини
В погоню за нами.
Летить орел понад полем,
А в повітру вєть ся,
Ой там, ой там славний козак
З Поляками бєть ся.

Ой, годі вам, вражі Ляхи,
Руську кровцю пити,
Неоден Лях молоденький
Осиротив діти.

2.

Розлили ся круті бережечки,
Гей, гей, по роздолі,
Пожурились славні козаченьки у неволі.
Гей, ви хлопці, ви добрі молодці, не журить ся,
Посідлайте коні воронії, — садовить ся.
Та поїдем у чисте поле, у Варшаву,
Та наберем червоної китайки, та на славу!
Гей, щоб наша червона китайка не злиняла,
Та щоб наша козацькая слава не пропала,
Гей, щоб наша червона китайка червоніла,
А щоб наша козацькая слава не змарніла!
Гей, у лузі червона калина похилила ся,
Чогось наша славна Україна зажурила ся...
А між тую червону калину піднімемо,
А між нашу славу Україну.
Гей, гей, розвеселимо!

3.

Ой, на біду, на горе козак уродив ся,
В чистім полі, край дороги ляшкам знадобив ся.
У неділеньку в ранці, тай славонька стала:
Взяли ляшки сіромаху забили в кайдани,
Що на ноги кайдани, на руки скриниці,
Посадили сіромаху в темні темниці.
Приїздає жовнір, став його питати:
„Чи є в тебе, козаченьку, отець, рідна мати?“
„Ой, Великий Луг — батько, а Січ моя мати!
А ви мені не пани, а я вам не хлопець,
Догадайтесь сини вражі, що я Запорожець!“

VI. Жовті Води.

Чи не той то хміль, що коло тичин веть ся?
Гей, той то Хмельницький, що з Ляхами беть ся!

Чи не той то хміль, що у ниві кисне?
Ой, той то Хмельницький, що ляшеньків тисме!
Гей, поїхав Хмельницький до Жовтого Броду,
Гей, неоден Лях лежить головою в воду!
Не пий Хмельницький дуже тої жовтої води,
Іде Ляхів сорок тисяч хорошої вроди.
„А я Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю,
І ще татарськую орду за собою веду,
А все, вражі Ляхи, на вашу біду!“
Утікали Ляхи, погубили шуби...
Гей, неоден Лях лежить, вищиривши зуби!
Становили собі Ляхи дубовії хати,
Прийдець ся ляшенькам в Польщу утікати!
Утікали Ляхів великїї полки,
Іли Ляхів собаки і сірії вовки.
Гей, там поле, а на полі цвѣти:
Не по однім Ляху заплакали діти.
Гей, там річка, через річку глиня*),
Не по однім Ляху зісталась вдовиця.

VII. Корсунь.

Ой, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзі-молодці, братя козаки-Запорожці!
Добре дбайте, борзо гадайте,
Із Ляхами пиво варити зачинайте!
Ляцький солод, — козацька вода:
Ляцькі дрова, — козацькі труда...“

*

Тож то козаки із Ляхами
Пиво варить зачиннали!
Ляхи чогось догадались,
Від козаків чогось утікали,
А козаки на Ляхів парікали:
„Ой, ви Ляхове, пеські синове!“

*) владка.

Чом ви не дожидаєте,
Нашого пива не допиваєте?“
Гей, обізветь ся пан Хмельницький,
Отаман-батько чигиринський:
„Гей, друзі молодці, братах козаки-Запорожці,
Добре знайте, борзо гадайте,
Від села Ситників до города Корсуня
Шлях канавою*) перекопайте,
Потоцького піймайте, мені в руки подайте!“
Тоді козаки Ляхів доганяли,
Пана Потоцького піймали, як барана звязали
Та перед Хмельницького гетьмана примчали:
„Гей Потоцький, Потоцький!
Чом у тебе й досі розум жіноцький?
Не годиш ся-ж ти воювати!
Не вмів ти вси в Подільськім Камінці пробувати,
Печеного поросяти, куриці з перцем
Та з шапраном уживати;
А тепер не зумієш ти з нами козаками воювати
І житньої соломахи з тулузком уплітати!
Хиба велю тебе до рук кримському хану дати,
Щоб навчили тебе Кримці-нагаї
Сирої кобилини жовати,
Або житньої соломахи
Бузиновим молоком запивати!“
Тоді Ляхи чогось догадались,
На Жидів нарікали:
„Гей, ви, Жидове, поганські синове!
На що то ви великий бунт, тревогу зривали.
На милю по три корчми становили,
Великі мита брали:
Від возового по пів-золотого,
Від пішого по два гроші,
А ще не минали й сердешного старця, --
Відбирали пшоно та яйця!
А тепер ви тії скарби збирайте
Та Хмельницького єднайте.
А то, як не будете Хмельницького єднати,

*) ровоз.

То не зарікайтесь за річку Вислу
До Польщі прудко тікати!“

*

Отсе, панове-молодці, над Польщею
Не чорна хмара вставала,
Не одна пані-ляшка удовою зосталась.
Ой, озоветь ся одна пані-ляшка:
„Нема мого пана Гриця!
Десь поїхав дивить ся,
Як буде козацьке пиво варить ся!“
Ой, озоветь ся друга пані-ляшка:
„Нема мого пана Яна!
Десь його звязали козаки, як би барана,
Та повели до свого гетьмана!“
Ой, озоветь ся третя пані-ляшка:
„Нема мого пана Томаша!
Десь його Хмельницького козаки
Повели до свого коша!“
Ой, озоветь ся четверта пані-ляшка:
„Нема мого пана Якуба!
Ой, Якубе, Якубе!
Десь тебе з Жовтої Води,
З бистрої річки Прута і до віку не буде!
Десь узяли Хмельницького козаки
Та либонь повісили його десь на дубі!“
Ой, не чорна хмара над Польщею встала,
Тож то не одна ляшка удовою стала!
Бо на праву середу
Гнали козаки Ляхів так як би череду.
Ой, котрих гнали до Прута,
Була доріженька дуже прута;
Которих до Буська,
Була доріженька дуже грузька;
А которих до Хотини, то біжучи поноїли,
То кидали Ляхів козаки у воду,
На вічну прохолоду!...

VIII. Плач графині Марини Потоцької.

Засвистали козаченьки в похід з полуночи,
Заплакала Марусенька свої чорні очі.

„Не плач, не плач, Марусенько,

Возьмем тя з собою,

Як будемо виїжджати в чужую сторону.“

„Ой, їдь та їдь, мій миленький,

Та не забавляй ся,

На конику вороненьким назад повертай ся.“

„Ой, Бог знає, Бог відає, чи я поверну ся,

Кінь вороний на подвірю чогось іспіткнув ся!“

Ішли Ляхи на три шляхи, дороги питали:

„Чи сюда козаки йшли, чи ви не видали?“

Всі Поляки, які йшли, по три коні мали,

Хвалили ся Поляченьки, що в'ни звоювали:

„Ми підемо, пане брате, козаків рубати,

А як прийде зла година, будем утікати!“

Розплачеть ся, розтужить ся, Потоцького жона:

„Чи я-ж тобі, пан Потоцький, давно не товкла?“

Давно уже ти, Потоцький, з козаки воюєш,

Ти козаків не звоюєш, свою силу згубиш!...“

IX. Перебийніс.

Ой, почувайте і повідайте,

Що на Україні повстало,

Що за Дашовим під Сорокою

Множество Ляхів пропало!

А Перебийніс водить не много —

Сімсот козаків з собою,

Рубає мечем голови з плечей,

А решту топить водою!

Ой, пийте, Ляхи, води з калюжі,

Води болотнявії,

А що пивали на тій Україні

Пива та меди ситнії!

Дивують пани, песькїї сини,

Що козак уживає...

Уживає козак шуку-рибаху,

Ще із водою соломаху.
Та по чім козак славен?
З мушкетом стане, аж серце вяне,
А Лях від жаху вмирає!
Ой, бачиш Ляше, що наш Хмельницький
На жовтім піску підбив ся?
Від нас козаків, добрих юнаків
Ні один ляшок не скрив ся!
Ой, диви ся, Ляше, що козак скаче
На воронім кою перед тобою?
Ти, Ляше, злякнеш, із коня спадеш,
Сам присиплеш ся землею.
Ой, бачиш, Ляше, що по Случ наше,
По Костяную могилу,
А що не скотіли, забунтували
Тай ви втерали Україну.
Зависли Ляшки, зависли,
Як чорна хмара на Вислі...
Ляцькую славу загнав під лаву,
Сам бравий козак гуляє!
Нуте, козаки, у скоки,
Заберемо ся під боки,
Заженім ляшка, вражого сина,
Аж за Дунай глибокий!
Ой, нависли Ляхи, нависли
А як ворони на вишні..
Не попустимо ляхви із Польщі,
Поки нашої жизни!
Гей, нуте-ж, козаки, нуте-ж у скоки,
Поберемо ся в боки,
Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!

Загнали Ляхів аж за Вислу,
Не вернуть ся і в три роки!

Х. Похід в Волощину.

Із Низу, із Дніпра тихий вітер повіває,
Військо козацьке в похід виступає:
Тільки Бог святий знає, Бог святий відає,
Що Хмельницький думає-гадає!
Об тім не знали ні сотники, ні полковники,
Ні отамани курінні, чури козацькі,
Ні мужі громадські.
Тільки Бог святий знає,
Що наш пан гетьман Хмельницький,
Батько Зинов Богдан чигиринський,
У городі Чигирині задумав, вже й загадав.
Дванацять пар пушок*) вперед себе відіслав,
А ще стиха до козаків словами промовляв:
„Козаки ви; молодці, ідіть же ви рідні!
Прошу я вас, добре дбайте,
Та в охотнее військо поспішайте!“
За гетьманом Хмельницьким козаки йдуть,
Як ярая пчола гудуть.
Которий козак не має в себе
Шаблі булатної, пицалі семипядної,
Той козак кий на плечі забирає,
За гетьманом Хмельницьким
В охотне військо поспішає.
Як до річки Дністра прибував,
Сам Хмельницький наперед всіх рушав,
На три часті козаків переправляв,
А ще до города Сороки прибував,
Нід городом Сорокою шанці копав
У шанцях куренем стояв.
А ще од своїх рук листи писав,
До Василія молдавського посилав,
А в листах приписував, словами промовляв:
„Ей, Василю молдавський, господарю волоський!
Що тепер зі мною будеш думати й гадати:
Чи будеш бити ся, чи будеш мирити ся?“

*) гармат.

Чи на примирє будеш приймати,
Чи славної Волоцини половину віддавати?
Чи городи свої волоські уступати,
Чи червінцями полумиски співняти,
Чи будеш гетьмана Хмельницького багатити? —
Тодіж Василій молдавський,
Господар волоський, листи читає,
Назад відсилає, а в листах приписує:
„Пане гетьмане Хмельницький,
Батьку, Зинов Богдане чигиринський!
Не буду я з тобою ні бити ся, ні мирити ся,
Ні городів тобі своїх волоських уступати,
Ні червінцями полумиски сповняти.
Не лучче-б тобі покорити ся меншому
Не нужли мені тобі старшому?“
От, тоді-то Хмельницький сїї слова зачував,
Так він сам на доброго коня сїдав,
Коло города Сороки поїзджав,
На город Сороку поглядав,
І ще стиха словами промовляв:
„Ей, городе, городе Сороко!
Ще ти моїм козакам не заполоха!
Буду я тебе доставати,
Буду я з тебе великії скарби мати,
Свою голоту наповняти,
По битому тарелю на місяць жалованя давати!“
От, тоді-то Хмельницький як похвалив ся,
Так гаразд добре її учинив:
Город Сороку у неділю рано до обїда взяв,
На ринку обїд пообїдав,
К полудневїї годинї до города Сочави припав,
Город Сочаву огнем запалив
І мечем ізплїндрував.
Тоді Ляхи із города із Сочави утїкали,
Василю молдавському знати давали.
То Василь молдавський до Яс прибував,
Словами промовляє:
„Ой, ви Яси мої, Яси! булисьте дуже красні,
Та вже не будете такі, як прийдуть козаки!“

От, тоді то Василь Молдавський,
Господар волоський,
Від своїх рук листи писав,
До Николая Потоцького, гетьмана польського, по-

[сїлав:

„Ей, Николо Потоцький, гетьмане польський!
За дорогими напитками, бенкетами уганяєш,
Чом ти Хмельницького не єднєаш?
Ти-ж бо то на славній Україні пєш, гуляєш,
Та об моїй ти пригодї нічого не знаєш.
Що-ж то в вас гетьман Хмельницький?
І дєсь узяв ся такий то Русин,
Що всю мою землю волоську обрушив!
Вже почав він землю кінськими копитами орати,
Кровю молдавською поливати!
Все моє поле копом ізорав,
Усім моїм Волохам, як галкам,
З пліч головки познимав;
Де були в полі стежки, доріжки, —
Волоськими головками повимощував;
Де були в полі глибокі долини, —
Волоською кровю повиповнював.“
От, тоді то Николаї Потоцький, гетьман польський,
Листи читає,
Назад відсилає, а в листах пропшеує:
„Ей, Василю Молдавський, господарю волоський!
Колиж ти хотїв в своїй Волощинї
Тихо проживати,
Було тобі Хмельницького
У вічні часи не займати!
Бо дав ся мнї гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати:
У первій війні на Жовтїй Водї
Пятнацять моїх лицарів стрічав,
Не великий їм одвіт віддав:
Всім, як галкам голови з пліч поздїймав;
Трох синів моїх живцем узяв,
Турецькому салтану в подарунку відіслав;
Мене, Николая Потоцького, гетьмана польського,
Три дні на прикові краї пушки держав,

Ані пить мені, їсти не дав!
То дав ся мені гетьман Хмельницький
Гаразд добре знати.
Ой, тепер я буду добре знати,
Буду його во вік вічний памятати,
До віку вічного України не займати!“
То пан Хмельницький добре учинив:
Польщу засмутив, Волощину побідив,
Гетьманщину звеселив!
В той час була честь, слава,
Військова справа,
Сама себе на сьміх не давала,
Неприятеля під ноги топтала!

ХІ. Польські насильства і нове повстанє.

1.

Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмель-
ницький учинив,
Що з Ляхами, з мостивими панамі, у Білії Цер-
кві замприв?
Та велів Ляхам, милостивим панам,
По козаках, по мужиках стацією стояти,
Та не велів великої стації вимішляти,
Ані козаку ні мужику жадної кривди починати.
То ще-ж то, Ляхи, милостиві пани,
По козаках і по мужиках стацією постали
Та великую стацію вимішляли.
Та вжеж пани-Ляхи на Україні три місяці стояли;
Стало на четвертий місяць повертати,
Стали пани-Ляхи спосіб прибирати,
Від козаків ключі повідбирали
Та стали над їх домами господарями...
То вжеж Лях містом іде
Казав би, як свиня нескребана ухом веде.
То Лях до корчми прихожає,
Як свиня ухо до корчми прикладає,
Ще слухає Лях, прослухає,
Що козак про Ляхів розмовляє,
Чи судить його де козак або мужик...

У корчму уходяє та козака за чуб хватає.
То козак козацький звичай знає:
То будь то до Ляха медом-шклянкою,
Або оковитою-горівкою чаркою витає,
А тут Ляха за чуб хватає
І межі очи шклянницею шмагає,
І келепом по ребрам торкає,
Ще стиха словами промовляє:
„Не лучче-б тобі, Ляше, превражний сину
В Польщі з своєю жінкою спати,
А ніж в корчму вхождати?
Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи мостивії пани!
Хотяж ви від нас ключі повідбирали
І стали над нашими домами господарями, —
Хотя-б ви нашу компанію не паходжали!“
Тоді-ж козаки стали у раді як малії діти,
У неділю рано Богу помолвившись,
Від своїх рук листи писали,
До гетьмана Хмельницького посплали,
А в листах прописували:
„Пане гетьмане Хмельницький!
Батьку Зинов наш чигиринський!
За що ти на нас такий гнів положиw?
На що ти на нас такий ясир*) наслав?
Уже-ж ми тепер ні в чому волі не маєм;
Ляхи, мостивії пани, від нас ключі повідбирали,
І стали над нашими домами господарями.
Звели нам з Ляхами великий бунт зривати!...“
Тоді то пан Хмельницький добре дбав,
Козаків до схід сонця у похід випровожав
І стиха словами промовляв:
„Гей, нуте діти, козаки-друзі!
Прошу я вас, добре дбайте,
По три, по чотири з куренів вставляйте
І до дрючків і до оглобель хватайте!
На славу України прибувайте
І Ляхів-панів у нічку, у четвертеньку
Так як кабанів зганяйте!

*) неволю.

Ляхів, мостивих панів, у пеня рубайте,
Кров їх ляцьку у полі
З жовтим піском мішайте,
Нашої славної України у поругу не подайте!“
То вже-ж із куренів по три, по чотири вставали,
До дрючків і до оглобель хватали
І Ляхів-панів, так як кабанів,
У нічку у четвертеньку заганяли.
Тоді Ляхи, мостивії пани, догадливі бували.
Усі по лісах, по куцах повтікали.
То козак і лісом біжить,
А Лях за кушем лежить і лежачи дріжить :
То козак Ляха за кушем запахождає,
Келепом межі плечі наганяє
І стиха словами промовляє:
„Ей, Ляхи же ви, Ляхи, мостивії пани!
Годі-ж вам по за кущами валять ся,
Пора до ваших жінок на опочивок іти:
Уже ваші жінки і подушки поперебивали,
Вас Ляхів, мостивих панів, ожидали!“
То вже оден козак лугом біжить ;
Коли дивить ся на куц, аж куц дріжить ;
Коли дивить ся у куц, —
Аж у куці Лях як жлудко лежить.
То козак козацький звичай знає,
Із коня встає і Ляха за чуб хватає.
І келепом по ребрах торкає.
То Лях до козака словами промовляє:
„Луччеб, козурю*),
Могли мої очі на потилиці стати,
Ніж би я міг ізза річки Висли
На Україну поглядати!“
Тоді то Ляхи козаків рідними братами узивали:
„Ей, козаци, ріднії брати!
Коли-б ви добре дбали та нас за Вислу-річку
Хоть у одних сорочках пускали!“
От, тоді-то Ляхам Бог погодив,
На Вислі-річці лід обломив.

*, козаче

Тоді козакі Ляхів ратували, —
За патлі хватали,
Та ще й далі під лід підпихали
І стиха словами промовляли:
„Ей, Ляхи-ж ви, Ляхи, мостивії пани!
Колись наші діди над сею річкою козакували
Та в сій річці скарби поховали.
Як будете скарби находити,
Будем з вами по полям ділити,
Тоді будем з вами за рідного брата жити.
Ступайте, тут вам дорога одна —
До самого дна!...“

2.

Ой, в Чуті, в лісі козакі гуляли,
З ляцької області добич вони мали
Дерли вони панів, дерли і Ляхів;
Де жид багатий, то й того не минали.
Памятайте ляшки, де козацькїй шляшки
Тай не забувайте і нас спомніайте.
Бо як ми живі будем, то вас не забудем,
Хоч у десять годів, то до вас прибудем.

ХІІ. Запорожець.

Хоть дивись на мене, та ба, не вгадаєш,
Відкіль родом, і як зовуть, ні чичирк*) не знаєш.
Коли трапилось кому у степах бувати,
Той може прізвище моє угадати...
А в мене імя не одно, а єсть їх до ката;
Так зовуть, як набіжить на якого свата:
Жид з біди за рідного батька почитає,
Милостивим добродієм ляхва називає..
Тепер, бачу, на сьвітї біда,
Що мене відцурав ся рід,
Не бій ся, як був багат,
То казали: „Іван брат“;
А тепер, ях нічого не маю,

*) ні трохи

То й ніхто й не знає.
А як розживеть ся голота, тай загуляє,
Тоді до чорта роду і всякий пізнає...
Гай, гай! Як я молод бував,
Що то в мене була за сила!
Як Ляхів боров, то й рука не трусилася.
Бачу, що вже не добра літ наших година,
Скоро цвіте і вяне, як у полі биллина.
Хоча-ж міні і не страшно на степу вмирати,
Тільки жаль, що нікому буде поховати.
Татарин цураєть ся, а Лях не приступить,
Хиба яка звірюка за ногу в байраки поцупить.
І справді, пристарівшись, на Русь пійти мушу,
Бо там обпоминають попи мою душу.
Тількиж міні не хочеть ся на лаві вмирати,
Ще тягне охота з Ляхами гуляти!
Хоч уже і зледащів, однак чують плечі:
Здаєть ся поборов ся б і ще з Ляхами гречи*)
Іщеб прогнав панів за Вислу хоч трохи,
Гинулиб Ляхи, як від жару блохи!...
Случалось міні не раз в степах варить пиво:
Пив Турчин, пив Татарин, пив і Лях на диво;
Богацько лежить і тепер з похмілля
Мертвих голів і кісток від того весіля!
Надія в мене певна: мушкет сіромаха,
Та ще не заржавіла шабля моя сваха.
Хоч вона не раз кровю вмила ся,
Таки й тепер, як би розізлила ся,
То неодеп панок лобом двиним стане,
Колиж втікати хвалить ся, на спису застряне.
А як лук натягну, брязну тятивою,
То мусить з поля втікати хан кримський з ордою.
Гей, нутеж ви, степи, горіть пожарами,
Бо вже час кожухи мінять на жупани з Ляхами!...
Козак Іван Виногура.
У нього добра натура;
В Польщі Ляхів оббирає,
Смертю карає!

*) дешо.

ХІІІ. Вольна Україна.

1.

Ой, служив же я, служив пану католику,
А тепер йому служити не стану до віку.
Ходить ляшок по риночку, шабельку виїмає,
Козак його не боїть ся, шапки не здіймає.
Кинувсь ляшок до шабельки, а козак до друка:
„Тепер тобі, вражлий Ляше, з душею розлука!“

2.

Та не має лучше, та не має краще,
Я у нас на Україні:
Та не має Ляха, та не має пана,
Не буде зміни!
Ой, не буде лучше, ой не буде краще,
Як у нас на Україні,
Та не має Ляха, та не має Жида
Не буде унії!

Боротьба з Москвою.

ХІV. Руйнованє Запорожа.

1.

Ізза гори, з-за Лиману вітер повіває,
Та вже Москва Запороже кругом обступає.
Ой, облягла, обступила, та в город вступила,
Московськими знаменами город закрасила.
Пішла Москва по куріням запасу збирати,
Як би Січу розорила, зачала гадати.
Взяли сотню, кошового і писаря полкового:
Щоб не було Запорожа поки сьвіта того!
Ой, покритось Запороже густими лозами,
Не повернем щастя-долі гіркими сльозами!

2.

Ой, з-за гори, з-за крутої вітер повіває,
Хитрий Москаль край козацький кругом обнимає.
Наші козаченьки, наші молоденькі
Ніде в страху не бували;
Сорок тисяч Москви, виборного війська
У пень вибивали!
Наші козаченьки, наші молоденькі
Та невеселі стали,
Гей, обступила вража драгунія
Та всіма сторонами.
Ой, обнявши та запорозький край, в курині всту-
Ой, уступивши та в курині, запас відбирає. [пає.
Ой, по тім боці та у Підпільній широкая гребля;
Ой, не одному же Запорожцю оббив Москаль ребра.
Ой, по тім боці та у Підвальній залізнеє кручя;
Ой, плачуть славні Запорожці, із Січи ідучи...

XV. Московські насильства.

1.

Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт, та ще не свитає
Та хитрий Москаль запорозьку землю та кругом
[обіждає.
Ой, обіхавши запорозьку землю, став степ между-
[вати,
Ой, став городи, панські слободи по річках сажати.
Ой, обсадили панські слободи, та не будуть владіти
Ой, очистимо нашу Україну по саму границю!

2.

Москалики, соколики!
Поїли ви наші воліки,
А як вернете здорові
То поїсьте ще й корови...

XVI. Московська зрада.

Ой, пише Москаль листи до кошового: „Ой
[ідіть до нас жити,
Що віддам землю та по прежнему, по Дністер-
[границю.“

— „Ой, брешеш, брешеш превражній Москалю,
[се-ж ти хочеш обманити;
Ой, як підемо в твою землю, то будеш лоби го-
[лити!“

„Ой, не бійтеся славні Запорожці, та сього-нічого,
Ще-ж я в своїєму білому царстві та не зрадив
[нікого.“

Ой, уже-ж то славні Запорожці та й не ве-
[сели стали,

Ой, облягли їх, облягли Москалі всіма сторонами.
— „Уклопились тому Москалеви, а ще ми його
[не знали.

Кругом церкви, церкви січової та й калавуром*)
[стали,

Ой, сьвященнику, отцю Владимиру, служити**) не
[дали.

Вражі пани, рускі***) генерали, вретичі єпши,
Край веселий, степ широкий таї занапали!“

Тече річка невеличка, та підливає кручі;
Заплакали Запорожці та в Туреччину йдучи.

*

Ой, летіла бомба з московського поля та се-
[ред Січи впала;

Ой, хоч пропало славне Запороже, та не пропала
[слава!

*) сторожею.

**) службу правити.

***) московські.

Передне слово 3

Татари і Турки.

I. Татарські напади.	
Зажурилась Україна	5
За річкою огні горять	5
Коли Турки воювали	5
Ой, у полі береза стояла	6
II. Турецька неволя.	
Ой, на Чорному морю	7
III. Мати виряджає сина в похід.	
Ой, по горах сніги лежать	9
IV. Поверот з походу.	
Ой, панове молодці, відкіль йдете	10
Боротьба з Польщею.	
V. Перші повстання.	
Ой, то Ляхи — вражі сини	10
Розлили ся круті бережечки	11
Ой, на біду, на горе козак уродив ся	11
VI. Жовті Води.	
Чи не той то хміль	11
VII. Корсунь.	
Ой, обізвав ся пан Хмельницький	12
VIII. Плач графині Марини Потоцької.	
Засвітали козаченьки	15
IX. Перебийніс.	
Ой, почувайте і повідайте	15
X. Похід в Волощину.	
Із Низу, із Дніпра	17
XI. Польські насильства і нове повстання.	
Ей, чи гаразд, чи добре	20
Ой, в Чуті, в лісі	23
XII. Запорожець.	
Хоть дивись на мене	23
XIII. Вольна Україна.	
Ой, служив же я служив	25
Та, немає краще, та не має краще	25
Боротьба з Москвою.	
XIV. Руйнованє Запорожа.	
Ізза гори, з-за Лиману	25
Ой, з-за гори, з-за крутої	25
XV. Московські насильства.	
Та ще не сьвіт, та ще не сьвіт	26
Москалики соколики	26
XVI. Московська зрада.	
Ой, пише Москаль листи	26

Відозва в справі книжок.

Просьвітний Клуб українських академіків у Львові, — вважаючи бібліотеки по наших читальнях і товариствах найважливішою справою просьвітного руху, — постановив уложити каталог (спис) книжок, які повинні бути в кожній бібліотеці.

Для того відносимо ся до всіх, що займають ся просьвітною роботою по селах і містах, щоби порозуміли ся зі своєю громадою, чи з клубом знайомих і прислали нам збірну відповідь від усіх на отсі питання:

I. 1) Чи в їх селі (або місті) є бібліотеки? 2) До кого вони належать? (до товариств, до шкіл, чи до приватних осіб?). 3) Кілько в тих бібліотеках є книжок? 4) Кілько людей позичало книжки в останнім році? 5) Кілько в передостаннім? 6) Кілько книжок визнено в останнім році? 7) Кілько в передостаннім?

II. 1) В яким віці були ті, що зичили книжки? 2) Кілько між ними було муштин а кілько жінок? 3) Кілько біднійших, а кілько богатших? 4) Які книжки подобають ся всім? 5) Які книжки подобають ся старшим? 6) Які молодшим? 7) Які хлопцям, які дівчатам? (Подати заголовки тих книжок.).

III. 1) Котрі книжочки виданя „Просьвіти“ подобають ся, а котрі ні? (Написати, як книжка, що подобає ся [або ні] називає ся!). 2) котрі книжочки виданя Качковського подобають ся, а котрі ні? 3) Котрі книжочки Педагогічного Товариства, Видавничої Спільки і Бібліотеки Насальського подобають ся, а котрі ні? 4) Що в тих книжочках подобаєть ся, а що ні? 5) Котрі оповіданя в калєндарах, „Просьвіти“, Русского Слова“ і инших, (де їх читають), найбільше подобали ся? 6) Котрі не подобали ся? 7) Котрі польські або московські книжки, (де їх читають), найбільше припали до смаку людям?

Просьмо прислати нам не тільки відповіді на отсі питання, але взагалі свої уваги про те, яких книжок найбільше люди домагають ся, та які книжки по вашій думці найпотрібнійші. А на наші питання просимо відповісти докладно, то значить на кожде з тих 21 питань, і то по правді. Коли-б на яке питанє ви не могли відповісти, то просимо виразно написати, чому не відповідаєте на те питанє. Сї відповіді мати-муть велике значінє так для нас, як і для тих, що пишуть книжки. Тому просимо прислати як найбільше, як наїширших відповідий на адресу:

Юліян Балицький, Львів, Кохановского 1 Д.
„Академічна Громада“.

**В кожній читальни „Січи“, „Соколї“
повинні бути отсі книжки:**

Грушевський: Про старі часи на Україні	0:60	K.
Драгоманів: Про козаків, Татар і Турків	0:24	„
„ Рай і поступ	1:00	„
„ Про заздрих богів	0:25	„
„ Швайцарська республіка	0:24	„
„ Євангельська віра	0:10	„
Франко: Панщина і її скасоване	0:60	„
„ Коваль Бассім, казка	1:60	„
„ З бурливих літ, оповідане.	2:00	„
„ Лис Микита	1:00	„
„ Вибір деклямацій	0:50	„
„ Звірячий бюджет	0:04	„
Будзиновський: Австрія чи Польща?	0:70	„
„ Козаки у С. Руданського	0:30	„
„ Козацькі часи в народній пісні	3:00	„
„ Хмельниччина в Галичині	0:30	„
„ Хрунь і чорт	0:20	„
Збірник січових пісень	0:40	„
Гоголь: Тарас Бульба	0:60	„
Гавлічек: Вибір поезій	1:60	„
Ленав: Іван Жижка	0:14	„
Лозинський: Тарас Шевченко	0:40	„
Маковей: Весняні бурі	0:20	„
„ Ярошенко, повість	3:60	„
Марта Борецька, оповідане	0:60	„
Назарук: Суд Довбуша	0:10	„
„ Про вшехполяків	0:90	„
Старицький: Облога Буші, повість	0:40	„
„ Богдан Хмельницький, повість	2:00	„
Степняк: Підземна Росія	3:00	„
Толстой: Схаменїть ся	0:20	„

Чайківський: За сестрою	0 60 К.
Безсторонний: Об'єктивний погляд на обрядові відношення в Галичині	0 60 „
Твори Степана Руданського том I. (нове видане) ціна	1 00 „

Вже вийшло нове видане „Кобзаря“ Тараса Шевченка в двох книжках по 1 К — разом 2 К.

Всі ті книжки можна дістати за попереднім надісланням грошей на адресу: **Книгарня Наукового Тов. ім. Шевченка. Львів, вул. Театральна ч. 1.**

На оплачене пересилки треба долучити:

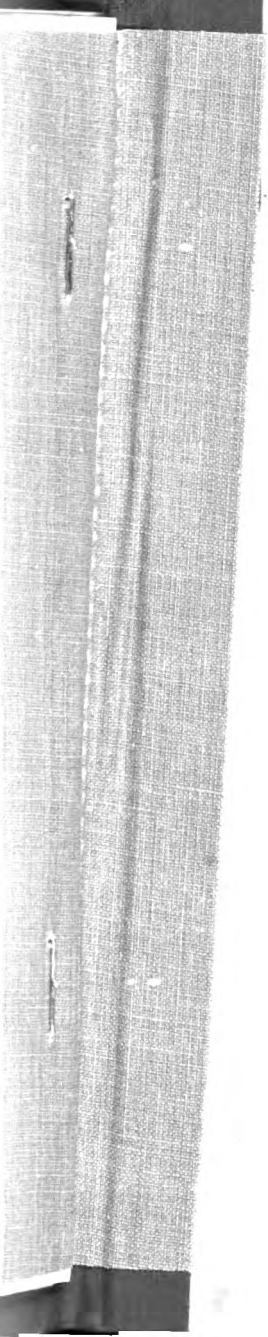
20 сот. при книжках, що коштують до 1 К.

30 сот. „ „ „ „ „ 2 „

60 сот. „ „ „ „ „ 5 „

При замовленнях на суму більшу як 20 К. книгарня сама оплачує пересилку.





UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA



3 0112 064234633